

Сур аки иртнипе хирте ёс вёсленмест

Тухаёшан малалла кёрешесчө

Санталәк условиясене кура кәсәл сур аки ытти сүлхинчен маларах иртрө. Район пётёмпе 9 пин гектар ытла суртрисем, пин гектар ытла пёр сүл үсекен кураксем акрө, пин гектара яхан сөр улми лартрө тата 200 гектар майла выльах кашманө акрө. Маларах акна хирсем ешөл кавирпе хупланчөс. Анчах акни-лартнипе кәна келете тыр-пул кёртөймөн. Сөр ёсчөнөн практикинче акса-лартса хәвар-

нинө тёрөс-төкөл пәхса ситөнтөресси төп вырән йышәнать. Савәнпа та паян эпир калаёва район администрацийөн ял хушаләх пайөн пусләхөн сүмне А. И. ПАВЛОВА чөнтөмөр. Мөн шута илмелле малашнехи сөр ёсчөне, сүм куракөле тата үсен-тәран сәтәрсөсемпе, чир-чөрпе мөнле препаратсемпе көрөшмелле? Ку ёсчөнө хәш вәхәтра ирттермелле? Сак ыйтусем тавра пулчө пирөн каласу.

– Александр Ильич, хирте ака-суха ёсөсем вёсленнө май акна-лартна културасене тёрөс пәхса үстөресси мала тухать. Ку яланхи йәла ёнтө, сапла вёт?

– Яланхи ёс пулнине пёлөтпөр пулсан та акаран кёрсен ун пирки манса каятпәр. Кайран вара сүм айне пулна, сәтәрсөсемпе чир-чөрсем тухәса паләрмалла пёчөклетнө хирсенче, ытарла каласан, «суя вырма» ирттеретпөр. Ана валли техника юсатпәр, сөрмелли-сунтармалли материалсене тәккалатпәр, ёс үкци түлетпөр, анчах хамәр ёс тәкәсемпе саплаштарманнинчен «тёлөнетпөр», сур хёлте выльахсем валли тыр шырама пуслатпәр. Каллех тәкәсем – аста кунта аталанма вырәнө? Сак суя сүлтан пәрәнас төсен паянах акна-лартна културасене тёрөс-төкөл үстөрес төсе сәнә тавәрса ёсө күлөнмөлө. Сүмпа, хурт-кәпшанкәсемпе, үсен-тәран чирөсемпе паян эпир химилле препаратсемсөр тухәслә хутөленей-местпөр. Вөсемпе ёслөссин те кашнин хәйөн вәхәчө. Сақна сөс калатәп, ку ёсрө чи хакла препаратсемпе уса курсан та тәкәсемпектаран 2 центнер тырә ытларах туса илсен саплашәнасчө. Савәнпа та гербицидсемпе, фунгицидсемпе, инсектицидсемпе ёслөни хушаләх экономикаине пуянлатать кәна.

– Хәшөсемпе аста, хәсан, мөнле уса курни вырәнләрах?

– Малтанах кёрхи културасө сичне чарәнса тәрар. Вөсем тунана каяса атуланса ситрөс ёнтө. Вөсем сичне паян сөмсөрех химилле препаратсемпе уса курни вырәнлә. Кун пөккисем саксем: «Ганстар», «Прима».

Ёслөнө чухне вөсене «Кристалон» препаратпа хутәштарса уса курни вырәнлә. «Кристалонра» макро-, микроудобренисем пур. Вөсем сүлсә витөр үсен-тәрана көрөсчө, вайлә аталанма пулашасчө, пөрле уса куракан химилле препаратсен наркәмәшләнчө пөтерөсчө.

Суртрисем сичне имсәмсемпе тыр-пул култури сарәлнә вәхәтра уса курмалла. Сақна валли сүлөрөх асаннә препаратсемөх каясчө. Вөсемпе уса курсә суртрисем сичне «Гранстар-Кросс», «Гранстар-Лорен», «Прима-Магнум», «Банвел-Логран» хутәшсем туса сапни сүмсемпе тата сәтәрсөсемпе анәслә көрөшө май парать. Асаннә хутәшсене хирө сапнә чух пөрле «Кристалон» препаратпа уса курни ёс пахаләхне үстөрет кәна.

– Шәрәх санталәкра тыр-пул сичне сәтәрсөсем анлә вай илөсчө. Вөсемпе көрөшө хәйөн методики пур-тәр?

– Паллах. Курәк пөйтипө трипсөсем – шәрәх санталәкра тыр-пула пысәк сиен күрөкөн турт-кәпшанкәсем. Вөсем пёлтөр тырә калчи үсөсө пучаха ларнә вәхәтра пысәк сиен күчөс, пучах тәрринчи 4-5 пөрчөнө пөтерөсө тыр-пул тухәснө самай пөчөклетрөс. Манмалла мар, үсен-тәранән үсөм тапхәрөнчө шурә янкар, үсен-тәран тутәхө, септориоз чирөсөм тухәса 30 процент таран чакарма-пөтерөсө пултарасчө. Вөсемпе көрөшө калчөсем пучаха лариччөн «Колосаль» тата «Альто-супер» препаратсемпе уса курмалла. Сақ препаратсене ытти-сөмпе пөрле уса курни перөкөтлөхө үстөрет кәна.

– Сөр улминө тёрлө чир-чөртен сыхласә хәварасси – кашни ял сөйнинө пыр-парәсчө. Сақ ыра ушәнүсем пирөнтөн кашнинөх пөрсә лекни пирки иккөлөнү те сук. Демографи лару-тәрәвнө улаштарассипө тёллөвлө ёслөнинө те ырлапалла кәна. Сақ пусарусенчөн Чәваш Республика те айккинчө юлмасть. Республика Президентчө Н. Федорөв ачасөмшөн тата вөсен ашшө-амашшөн тәрәшассинө мала хурать. Сапах та ачаләхпа, сүл ситмен сәмрәксемпө ёслөссинчө пирөн йәлтах йөркөллө төсө ләпланнө те паян пирөншөн ыранхи кунә пәхманних пулөччө.

Муркаш районөпө ёслөкен шалти ёсчөн пайөнчө сү уй-

са тивөкен ыйту.

– Сапла, кунта та вәхәтра татса памалли ыйтусем нумай. Төслөхрөн, сөр улминө лартна хыссән сүм куракө шурә сип фазинө лариччөн агро-технологие килөшүллөн 5-7 кунтан анана сүрөлөмөлө. Хыссән та сөр улми кассисенө чөрсө кәпкәлатса тәни сүм куракнө пус сөклөмө пачасть. Сүмпа химилле майпа көрөшмөлө ләйәх препаратсем «Ганстар» (анә сөр улми шәтиччөн сапмалла), «Лазурит», «Титус», «Агритокс», «Гербитокс» (кусене вара сөр улми шәтсан «Акварин» микроудобренипө хутәштарса уса курмалла).

Пурнө те хумхантараканни – сөр улми сични фитөфтора. Сақ чиртен ял сөйнисөне тата сөр ёсчөнөсөнө «Метаксил», «Ридомил Голд», «Танос» системлә препаратсем, «Ордан» тата «Браво» контактлә препаратсем анәслә хутөлөсчө.

– Колорәдо нәррипө көрөшө мөн сөнөйрөтөр?

– Кунта «Актара», «Моспилан», «Конфидор» т. ыт. препаратсемпө уса курмалла. Кам килти хушма хушаләхрә пыл хурчө тытат, унан пыл хурчөсөмшөн наркәмәшлә мар «Моспилан» препарата сүл памалла.

Халө тата маларах асаннә препаратсөнө эсир «Россельхозцентра» (унаñ филиалө Муркаши вәрләх инспекцийөн сүртөнчө вырнасна), «Сингента», «Позитив» кикөллө яваләхлә общөствәсөнчө, Вәрнарти хутәш препаратсен заводөччө туянма пултаратәр.

Мөнөх, акна-лартна културасөнө сүм айне хәвараман, тёрлө чир-чөрпө сәтәрсөсөнчөн хутөлөсчө хәварсан, кёркуннөхи тухәс кашнинөх савәнтарө. А. БЕЛОВ каласнә.

Сүл ситмен сәмрәксемпө ёслөкен уйрәмра

Кашни сәмрәкпа уйрәммән ёслөтпөр

Ачасем – пирөн пуласләх, тетпөр те, чылай чух сак каларәш сәмах вөссөнөх юлнө пирки шутламастпәр та. Тёрөссипө вара ку ыйту сичне пурсәмәрән та тарәнрах та ташкөрүлпөрөх пәхмалла, ситменлөхөсөнө паләртса вөсөнө вәхәтра татса парассинө пөрлөхи төллөв туса хумалла.

Юлашки сүлсенчө Рәссөй Федерацийөн Президентчөпө Правительствө сөршөври экономика лару-тәрәвнө ыра өнө улаштарас төсө, аталанәвә үсөм сүлөпө ярас төсө малта пыракан программәсөнө пурнәсә көртөсчө, сөнө нацпроектсөнө сүл үсә

парәсчө. Сақ ыра ушәнүсем пирөнтөн кашнинөх пөрсә лекни пирки иккөлөнү те сук. Демографи лару-тәрәвнө улаштарассипө тёллөвлө ёслөнинө те ырлапалла кәна. Сақ пусарусенчөн Чәваш Республика те айккинчө юлмасть. Республика Президентчө Н. Федорөв ачасөмшөн тата вөсен ашшө-амашшөн тәрәшассинө мала хурать. Сапах та ачаләхпа, сүл ситмен сәмрәксемпө ёслөссинчө пирөн йәлтах йөркөллө төсө ләпланнө те паян пирөншөн ыранхи кунә пәхманних пулөччө.

Муркаш районөпө ёслөкен шалти ёсчөн пайөнчө сү уй-әхөн 1-мөшө төлнө 55 арсын ачапә хөр ача сүл ситмен сәмрәксемпө уйрәммәнчө учөтра тәрәсчө. 39 пин сын пурәнәкан районшән 55 хисөп пысәк число мар, анчах сакән хысөчнө сынсен шәпи тәнине шутласан, кунта пус тавра шутламалли те пурач. Сақ йышран 19-шө (вөсенчөн пөри хөр ача) 14 сүла та ситменнине шута илсен, пирөн общөствән хәйөн пуласләхө пирки шутламалли тата воспитани ёснө анләлатмалли чылай пулни кус умнө тухат.

Паян манән сүл ситмен ачасөнө те төрменө хушасчө тени сичне чарәнса тәрәс тата ку өнөпө лару-тәрәвә тёрөс әнлантарса парас килет.

Ачасем пурте пөкөх көсчө телефонөсөнө шкулта ө хәнәра «прихвятизациялөнө». Савәнпа та ку өнөпө шкулсөнчө тата сөмьесөнчө тәтәшәх каласусем ирттермөлө.

Ачасөнө ирөкрөн хәтарасси пирки. Халәх хушинчө анә төрмө төсө хаклани, паллах, пысәклатарах калани пулат. Анчах пурин те пөлмөлө, икө ө ытларах хуччөн преступленни сүлө сичне пусакан сәмрәксемпө эпир профилактика төллөвөпө паян Шупашкар хулинчө вырнасна йөркө пәсакан сүл ситмен сәмрәксемпө вәхәтләх тытмалли центра вырнастаратпәр. Ача шкулта япәх вөренет, урөксөнө сәлтәвсәрах сиктерет пулсан, вәрлани паләрсан, кун пөккисөнө пөр преступленипөх асаннә центри илсө каятпәр.

Кәсалхи таватә уйхәра пирөн районтан 7 ачана суд урлә асаннә центри вырнасартәтамәр. Центри саккунпа килөшүллөн 30 таләкләх (чи нумайи) вырнастарасчө пулсан, асаннә ачасөнчөн пөринө тәтәшәх преступленисем тунашән пөр сүлләх хупә майпа ёслөкен ятарлә училищөнө вырнастарма тиврө.

Паянхи кунә пирөн районтан йөркө пәсакан сүл ситмен сәмрәксемпө вәхәтләх тытмалли центри икө ача воспитани

Вулакан пултарулахө тата уйхәлөх пөтөмлетөвө

Хурәнсем

РЕДАКЦИРЕН. Йываёс лартассипө ирттернө уйхәлөх кәсәл Республика куннө пирөн районта паллә тумә паләртнә вәхәтра иртрө. Сақ пысәк уява тавән өнө йываёс-сем лартса хат кёртсө хатөрлөнөсөнчөн район сөйнинөсем айккинчө юлмарөс. Муркаш Энрө пурәнәкансем асаннә тапхәрта пөтөмпө 25 пин йываёс лартрөс. Ку ёсрө ыттисенчөн пусарулларах-хисөм саксем пулчөс: Оринин ял тәрәхөпө Орининти вәтам шул коллективө. Кунта пурәнәкансем тата вөрөнөксөнө депутатсөн район Канашөн депутатчө, Муркашри сөт завочөн директорө В. Калинин пулашнине ыра ёсчөн сүлтәләнчө хутәшанса Мулкачкассинчөн Мускәв – Хусан автосул сичне тухакан сүл хөррипө 4 пин төп йываёс лартрөс. Сақ ыра ёс сүлсөм иртнөсөмөн хәйөн калапәшнө үстөрсөх пырө. Йываёс лартас ёсрө Москакасси ял тәрәхөпө Москакассинчи вәтам шул коллективө тата вырәнти предпринимател Н. Царөв пысәк пултарулахө паләрчөс. Пөрлөхи вайпа вөсөм Н. Царөв предпринимател фирмин территорияөнчө тата ялсөм сүмөнчө эрозид сөмөрөкөн вырәнсөнө 2500 төм йываёс лартрөс, Москакассинчө ачасөн паркнө төпрөн сөнөтрөс. Эрозипө көрөшөс ыра ёсрөн ытти ял тәрәхөсөм те юлмарөс. Ялсөнчө пурәнәкан уйрәм сынсөн пархатарлә та төллөвлө ёсчө те ыра сәмаха тивөслө. Акә Нискассинчө К. Водяновпа Кәпасра пурәнәкан сүт

Санталәк тусө З. Ягунова тата Ильинкәри П. Андрөев хәйсен тата шул ачисөн тәрәшулахөпө пысәк лаптәк-сөм сичнө йываёс хунавөсөм

лартса хәварчөс. Паянхи пирөн савә та үснө хурәнсен сүлхәнөнчө сүт санталәк тусө әсталанәскөр.

Шурә-шурә йәрәс хурәнсем ыталашчө сүлән юпинө. Тем шутлашчө кәтра пикөсем Сил сичнө вылатса сүлсөнө.

Хурән сүмнө тәтам, Пәхрәм түпенө. Иңсөтрө эп куртәм Унән сиплөхнө.

Шурә-шурә хурән, Түтлә шыв тути, Парнелетөн сывләх Әмөр иксөлми.

Хурәнсем унта шап-шурә халы те, Вөсөнө хупларө каç төтри. Хөвөл Анәс сүләмра пулать те, Эп пөлмөстөп, – хәшнө ыталас?

Ах эс, хурән шывө, Түтлә-сөкө ытла. Парнелетөн сывләх Әмөр пурәнма. З. ЯГУНОВА, пенсионерка.

Кәпас ялө.

Чөкөк үстөрөкөн валли

Асра тымма

Лартас умөн тәмпа өнө тислөкөн хутәшнө чиксө кәларсан чөкөк төмми хәвәртрах чөрөлет.

Бархатчы чөкөк әшша, сүтта килөштерет. Сав вәхәтрах кирөк өплө тәпранә та тиркөмест, шәрәха та, ытлашши нүрөкө те парәнмасть.

Розәсемшөн чи «йываёр» операци вәл – туратсөнө иртни: хәш-пөр хунавсөнө төпрөн касни, теприсөнө көсскөтнө.

Сирөнө – питө вайлә санитар. Унән төмми ытти пур йышши үсен-тәранран та ытларах тусан пухать.

Нумай вәхәт чөкөклө пулас төсөн гладиолуса харөс мар, уйрәм тапхәрпа лартса пымалла.

01 пёлтерет

Фермәра пушар тухрө

Кәсәл районта пушар тухасләх, иртнө сүлхи сак вәхәтринчөн пөчөкрөх пулсан та, вуткәвар хәрүшләнчө хай сичнөн аса илтерсөх тәрәт. Ахальтөн каламастпәр вөт-ха, пушара сүнтернинчөн ытларах унран асарханма сәмәлрах төсө. Анчах хәш-пөр төслөхсөнө пәхәтән та, пушар хәрүсәрләнчө правиллисөнө пәхәнмасан «хөрлө автанран» сыхланасси те сәмәл мар иккөн. Сақнашкәл пөтөмлету патнө пырса тухатпәр «Ударник» сәнавлә производство хушаләхөнчө сү уйхән 12-мөшөнчө Тури Панклицри сөт ферминчө пушар тухнин сәлтәвөсөнө пөтөмлетсөн.

Фермәна «хөрлө автан» илenni пирки районти пушар чәснө 17 сөхөтрө пёлтөрү ситрө. «Ударник» хушаләх хай пушар хуралө тытасси сичнө тимлө пәхнәрән инкөк ура ярас пуссанәх Иүсқәссисөн икө пушар машини вырәнә ситнө. Эпир пынә төлө пушара сәварләхмәла пултарнә. Мөнрөн иккөслөннө-ха сак инкөк?

Чи малтанах ферма территориянө кивө уләмран тасатма васкәмәни кус умнө пулчө. Фермәра тислөк кәлармалли транспортөр ёслөменрөн ферма ёсчөнөсөм тислөкө чүрөчө витөр кәларса купәланә. Сапла туса вөсөм сөт сумалли аппаратан компрөссор мәрйинө те тислөк айне тунә. Сапла вара компрөссор хөрсө ёслөнө, вөри сывләша пула сарай сүмөнчи тислөк купинчи уләм тивсө кайнә. Сүләм сарай сичнө куса пусләнә. Ферма ёсчөнөсөм вәхәтра асарханилө сүләма сарәлла пәман. Пушар хуралөн ёсчөнөсөм сийөнчөх ситни инкөк тёлпипөх сәварләхпа пулашрө.

Сүллахи вәхәтра ферма территориясөнө тислөкрөн, вак уләмран, сүп-сапран тасатсах тәмалла, фермәсөнө кәмелли сүлсөнө уса тытмалла.

И. СМИРНОВ, районти патшаләх пушар нөдзор уйрәмөн пусләхө.

В. МАКСИМОВ, шалти ёсчөн пайөн сүл ситмен сәмрәксемпө ёслөкен подразделени ертүси.